

Kulturminnedokumentasjon Sæterdalen gård (Gnr. 122/629)

Oppdragsnummer	Dato	Filnavn
10220592	14.11.2020	Kulturminnedokumentasjon_Sæterdalen gård.docx

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å foreta en kulturhistorisk dokumentasjon av Sæterdalen gård, (adresse Bjørndalsbrotet 5, Gnr. 122/Bnr. 629) for å oppfylle krav om dokumentasjon av bygninger med kulturhistorisk verdi i forbindelse med igangsatt detaljreguleringsplanarbeid (plan-ID 70170000). Et våningshus fra ca. 1903 er planlagt rehabilitert/ombygd, for å møte moderne krav til bolig, mens en driftsbygning fra 1924 er planlagt revet på grunn av Statens Vegvesens planlagte anlegg til gang- og sykkelvei.

Sæterdalen ble utskilt som eget bruk i 1901. Gården var i drift til en gang ut på 1970-tallet, da store deler av det opprinnelige bruket ble ekspropriert for utbyggingsformål. Over tid har huset mistet deler av sitt opprinnelige uttrykk, blant annet ved utskifting av vinduer, og påbygging og utskifting an interiør på 1970-tallet. I dag er eiendommen ubebodd og delvis gjengrodd, men boligen fremstår som i god teknisk stand, og konteksten som våningshus på et småbruk er fortsatt lesbar. Sammen med tunet, gårdsveien og den delen av innmarken som er bevart, har eiendommen ifølge Byantikvaren stor historiefortellende verdi.

Kulturminnedokumentasjonen er utført av Sweco ved kulturminnekonsulent Ingrid Rekkavik, MA i Region og regionalisering med spesialisering i kulturminneforvaltning.

Dato: 14. november 2020

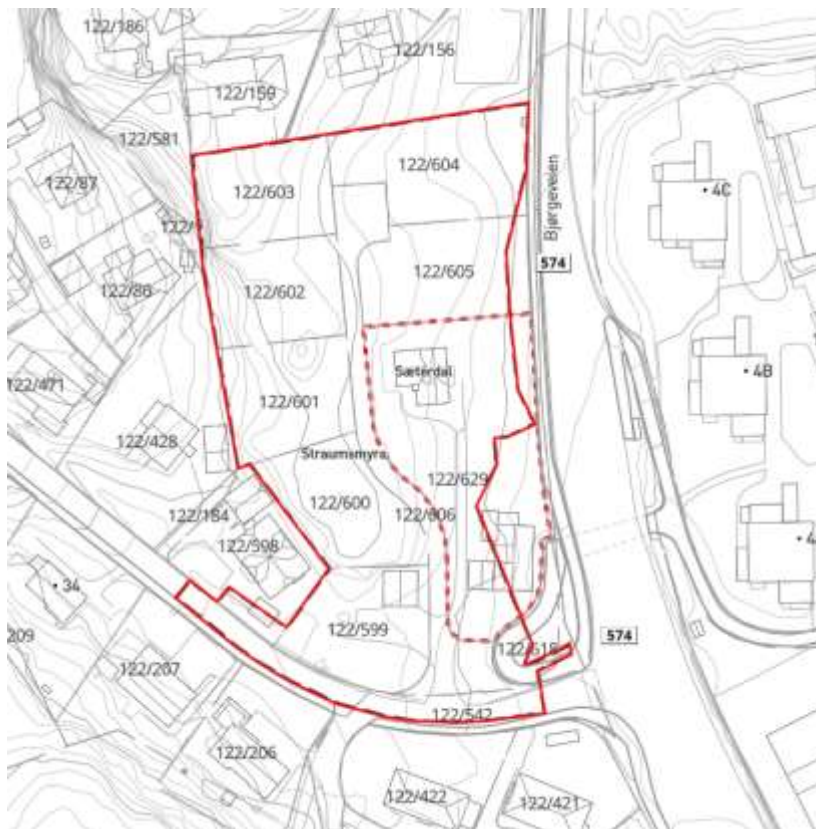
Innhold

Sammendrag.....	2
1. Innledning.....	4
2. Metodikk.....	5
3. Historisk riss over området	6
3.1. Automatisk fredete kulturminner.....	8
4. Historisk utvikling.....	10
4.1.1 Våningshuset.....	12
4.1.2 Driftsbygningen.....	16
5. Dagens situasjon	19
5.1.1 Våningshuset.....	20
5.1.2 Driftsbygningen.....	28
6. Kilder	36

1. Innledning

Sweco Norge AS har fått i oppdrag av Cubus Arkitekter om å utarbeide kulturminnedokumentasjon for Sæterdalen gård, (adresse Bjørndalsbrotet 5, gnr. 122/bnr. 629). Kulturminnedokumentasjonen er av Byantikvaren forutsatt utarbeidet som en del av planprosessen. Hensikten med rapporten er å dokumentere og belyse kulturhistorisk verdi til eiendommen i forbindelse med planarbeid for fortetting av området.

Bebyggelse på eiendommen består av et våningshus fra ca. 1903 og en driftsbygning fra 1924. Begge bygninger har stått ubrukt i en del år, og særlig driftbygningen er i dårlig teknisk stand. I forbindelse med planen er våningshuset tenkt rehabilitert/bygget om, for å møte moderne krav til bolig. Driftsbygningen fra 1924 er omsøkt revet, ettersom den kommer i konflikt med Statens Vegvesens planlagte anlegg til gang- og sykkelvei sørøst på eiendommen. Deler av eiendommen er i dag regulert til utvidelse av en eksisterende undergang ved Bjørgeveien, resten er uregulert.

Figur 1: Igangsatt detaljregulering, plan-ID 70170000. Eiendommen Gbnr. 122/629 vist med stiplet linje. Kilde: arealplaner.no

Bjørndalsbrotet 5 var opprinnelig et gårdstun kalt Sæterdal, som ligger i et småkupert jordbrukslandskap. Gården Bjørndal (gnr. 122), som Sæterdal er utskilt fra, var regnet som en av beste gårdene i tidligere Laksevåg kommune. I dag er området preget av den omfattende drabantby-utbyggingen som skjedde i Loddefjord tidlig på 1970-tallet.

2. Metodikk

Denne rapporten er utarbeidet for å oppfylle krav om dokumentasjon av bygninger med kulturhistorisk verdi. Rapporten tar utgangspunkt i Byantikvarens veileder til kulturminnedokumentasjon.

I 2014 utarbeidet Byantikvaren et kulturminnegrunnlag for Bjørgeveien på strekningen forbi Sæterdalen gård, i forbindelse med plan for gang- og sykkelvei langs Bjørgeveien. Derfor vil den overordnede konteksten og historien til området gjennomgå i korte trekk, med henvisning til Byantikvarens kulturminnegrunnlag. Selve eiendommen og bygningene dokumenteres i større detalj. Den kulturhistoriske delen av rapporten baserer seg på en gjennomgang av skriftlige historiske kilder, gamle bilder og flyfoto, og befaring utført 28. oktober 2020.

Ettersom våningshuset har stått tomt en stund, var vinduer og dør til kjelleren bordet igjen, og det var ikke mulig å ta seg inn i kjeller. Grunnet stengte dører, og dels ut fra sikkerhetshensyn (ukjent bæreevne på gulv), ble det heller ikke gjort en grundig befaring av driftsbygning innvendig.

Figur 2: Bjørndalstræ i 1964. Sæterdalen gård til venstre for Bjørgeveien, nederst midt i bildet.

Foto: Widerøes Flyveselskap AS

3. Historisk riss over området

Bjørndalsbrotet 5 befinner seg i et småkupert tidligere jordbrukslandskap i et område preget av tett småhus- og rekkehusbebyggelse. Gården, kalt Sæterdal, ble skilt ut i 1901 som eget bruk av gården Bjørndal, gårdsnummer 22 i tidligere Laksevåg kommune. (Etter kommunesammenslåingen ble numrene forhøyet med 100, slik at nåværende gårdsnummer er 122.)

Figur 3:
Navnegårder i
Laksevåg.

Kilde: Bergen
Byleksikon

Laksevåg har aldri vært et spesielt rikt jordbruksområde, grunnet karrig jordsmonn, små sammenhengende flater og klima. Derfor har mange av gårdene vært avhengig av utmarken, tilleggsnæringer som fiske, og av samspill med vare- og arbeidsmarkedet i Bergen. Brukene i området har historisk vært forholdsvis små, med store utmarksområder.

Bjørndal gård ble trolig ryddet innen høymiddelalderen, og er for første gang nevnt i 1427 (Byantikvaren, 2014). Bjørndal hadde skog, havn, og mulighet for fiske til eget bruk. Navnet tyder nok at bjørn pleide å ferdes i området (Rygh, 1910), trolig fordi det tidligere gikk et viktig hjortetråkk gjennom Bjørndal. Bjørndal skal ha vært en av de beste gårdene i Laksevåg, og hadde også en del skog som det ellers var lite av i området. Tunet på gården lå ved nordvestlig ende av Bjørndalspollen, nord for Bjørndalsbrotet 5.

I middelalderen var sjøen den viktigste ferdselsåren, men det gikk også et viktig veifar fra Bergen og Laksevåg gjennom Bjørndal. Fra Laksevåg gikk veien ned Gravdalen og videre gjennom gårdene Lyngbø

og Tennebekk. Herfra gikk en trasé gjennom tunet på gården Bjørndal, og et annet over fjellet kalt Sandgotane, til Loddefjord.

Figur 4: Utsnitt av kart som viser eldre veifar i området, slik de antas å ha vært i middelalderen. Bjørndalsbrotet 5 (Sæterdal) sin beliggenhet markert med rød sirkel.

Kilde: Laksevågs historie, bd. 1.

Under andre verdenskrig ble veien mellom Sæterdal og grensen til Fana kommune bygget. Veistykket ble på folkemunne kjent som «Burmaveien», etter lidelseshistorien om veien som ble bygget av japanernes krigsfanger mellom Burma og Kina. Det er denne veien som i dag kalles Bjørgeveien. For mer utfyllende informasjon om nærområdet og ferdselsårer i denne delen av Loddefjord, se *Kulturminnegrunnlag for Bjørgeveien gang- og sykkelvei* (Byantikvaren, 2014).

Etter krigen skjøt befolkningsveksten i Laksevåg fart, akkurat som i Bergens øvrige omegnskommuner. Laksevåg kommune, som var egen kommune fra 1918 til den i 1972 ble innlemmet i Bergen, fikk raskt behov for å tilrettelegge mer areal for utbygging av boliger, industri, veier, skoler og vannforsyning. Dette førte til økende press på jordbrukseieendommer, oppkjøp, og dels store ekspropriasjonsvedtak.

I 1952 varslet herredsagronomen at jordbruket fremover ville få stadig dårligere kår (Fossen 1991:858). Fylkeslandbruksstyret avgjorde senere, i 1965, at på grunn av behovet for nytt byggeland, var det for de fleste eiendommer i Laksevåg ikke nødvendig å forelegge jordlovsaker for fylkeslandbruksstyret. Kun noen få bruk var unntatt denne ordningen, herunder Bjørndalen bruksnr. 5 («Sæterdalen»), fordi dette ble regnet for å være et av de beste brukene i kommunen. Likevel ble nesten hele gården ekspropriert av Laksevåg kommune i 1971, for å sikre byggeland.

3.1. Automatisk fredete kulturminner

Det er ikke kjente automatisk fredete kulturminner i området. En drøy kilometer sør for området, ved Gjeddevann, er det gjort funn av boplasser fra eldre steinalder og fra jernalder.

Bjørndalshelleren/Storahelleren, like ovenfor det gamle tunet på Bjørndal er et viktig kulturminne, som befinner seg vel en kilometer i luftlinje fra planområdet.

Vestland fylkeskommune har vurdert planområdet til å ha potensial for funn av automatisk fredete kulturminner, jf. uttalelse datert 15. mai 2020. Fylkeskommunen har siden utført befaring, og satt krav om videre undersøkelser.

Figur 5: Oversikt over kulturminner i Riksantikvarens database. Registrerte automatisk fredete kulturminner vist med rune-R.

Kilde: askeladden.ra.no

**Figur 6: Flyfoto tatt over Sæterdalen/Bjørndalstræ i 1966, med Lyderhorn i Bakgrunnen.
Foto: Widerøes Flyveselskap AS**

4. Historisk utvikling

Sæterdal gård ble skilt ut som eget bruk i 1901, da opprinnelig med bruksnummer 5. Gården kan ha vært en husmannsplass før dette. Eier er i 1901 Kr. Vedeler, trolig den samme som på denne tiden var førsteassessor for byretten i Bergen. Hvorfor han satt på eiendommen er uviss, men han satt på flere eiendommer i Askøen herred på denne tiden.

Skjøtet ble i 1903 solgt til Lars Martin Gudmundsen Bernes (1852-1914), gift med Oline f. Johansen. Bernes var opprinnelig fra Hosanger på Osterøy, og kan ha vært en hjemvendt Amerikafarer, ifølge emigrasjonsprotokollen fra Bergen politidistrikt 1880. Våningshuset må ha blitt oppført kort tid etter at han tok med seg familien og tok over bruket i 1903. Lars Martin døde i 1914.

Figur 7: Utsnitt av flyfoto av Sæterdalen i 1964. Foto: Widerøes Flyveselskap AS

Sønnen Karl Larsen Sæterdal (1889-1975) var den som tok over bruket etter Lars. Våningshuset som står på tunet i dag ble bygget i 1903, mens uthuset ble bygget i 1924 ifølge *Norske gardsbruk* (1964). Samme kilde opplyser videre om at det da ble drevet bygnings-snekkerverksted på gården. Dette bekreftes gjennom en rekke annonser i Bergens Tidende, hvor Karls sønn Leif averterte. Leif Sæterdal (1923-2013) var den siste som drev bruket.

I etterkrigstiden ble flere parseller av tomten skilt ut til nye boliger. I 1971 vedtok så Laksevåg kommune å ekspropriere mesteparten av eiendommen. Vedtaket skulle sikre kommunen areal for utbygging, i en periode med betydelig utbyggingspress i Bergens omegnskommuner.

Saken omtales i Bergens Tidende, hvor gården betegnes som å være holdt i god hevd på det tidspunktet.

Figur 8: FAKSIMILE: Bergens Tidende
15. mars 1971.

Ifølge Norske gardsbruk (1964) omfattet bruket til sammen hundre dekar land, herunder 40 da myrjord og 60 da utmark. Ved ekspropriasjonen i 1971 tok Laksevåg kommune over 96 da, som da altså utgjorde nesten hele eiendommen. Utbyggingen ble en av de største i Loddefjord-området i perioden, med BOB-boliger til omtrent 2000 beboere.

Utsnitt av ortofoto fra ulike årstall synliggjør endringene som er skjedd over tid. Her ser vi hvor huset ble bygget på mot vest i 1975. Over tid har veien blitt utvidet, samtidig som innmarken også har blitt tatt over av tettere bebyggelse. Det har gått stier fra våningshuset mot øst og vest, til ulike mindre driftsbygninger/utedo (?), men i senere tiår har kulturlandskapet rundt eiendommen, og stier til og fra huset, gradvis grodd til.

1951

1970

1980

2016

Figur 9: Utsnitt av div. ortofoto fra 1951 til 2016. Legg merke til tilbygget som kommer i 1975, og arken som er endret på 2016-bildet. Denne ble bygget om til en mindre ark og balkong en gang mellom 1983 og 2005. Kilde: norgebilder.no

4.1.1. Våningshuset

Hele Laksevåg ble ikke omfattet av bygningsloven før i 1952, og det er dermed et begrenset arkiv etter bygningene på Sæterdal. Flere kilder oppgir derimot som nevnt at selve våningshuset ble oppført i 1903, da Lars Martin Gudmundsen overtok bruket.

Ut fra flyfoto i 1951, samt bilder av huset på 1960-tallet, var det opprinnelig et tidstypisk, enkelt våningshus i sveitserstil, med fremskutt ark. Samtidig har det trekk som minner om en tradisjonell lemstove, slik som rominndelingen og en trapp opp til inngang midt på fasaden mot veien.

Figur 10: Våningshuset sett fra sør i 1964.

Foto: Widerøes Flyveselskap AS

Figur 11: Våningshuset sett fra sørøst, 1964. Legg merke til at bildet viser to piper. Dagens bygning har kun en.

Kilde: Norske gardsbruk

Som bilder fra 1960-tallet viser, var gavlen mot sør ikke helt symmetrisk, fordi det er et ekstra rom mot vest. Det er trolig at denne delen av bygget, samt et bislag i vest, er påbygg (jf. figur 26).

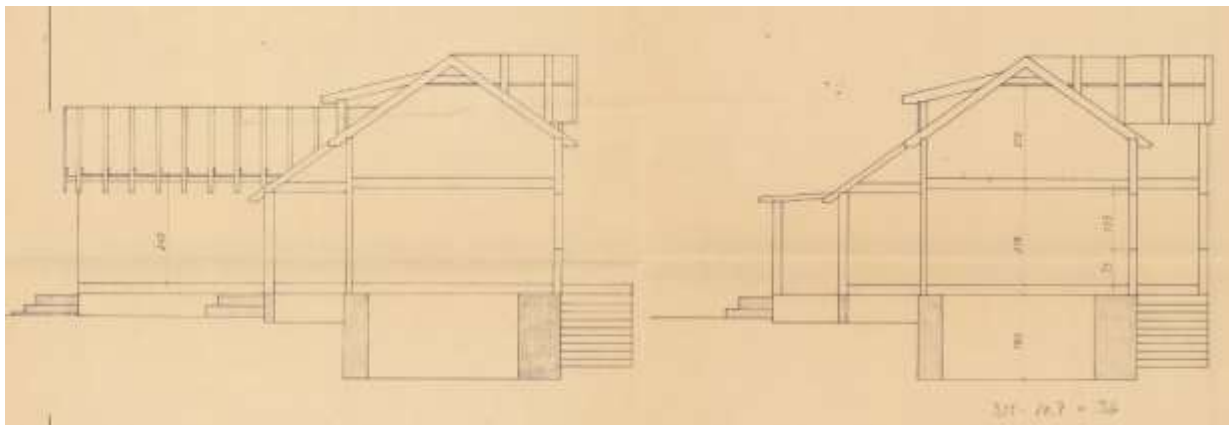
Huset ble senere bygget på, i 1975. Søknaden omfattet riving av den utbygde arken mot øst, samt bislaget på vestsiden for å kunne bygge et nytt tilbygg mot vest. Arken ser imidlertid ikke ut til å ha blitt endret før etter 1983, ettersom bilde av bygget fra sør da viser at den fortsatt var slik som den var på 1960-tallet. De omsøkte endringene ble derimot utført en gang etter 1983.

Ved ombyggingen i 1975 ble det bygget ny inngang på den skjermete vestsiden av bygget.

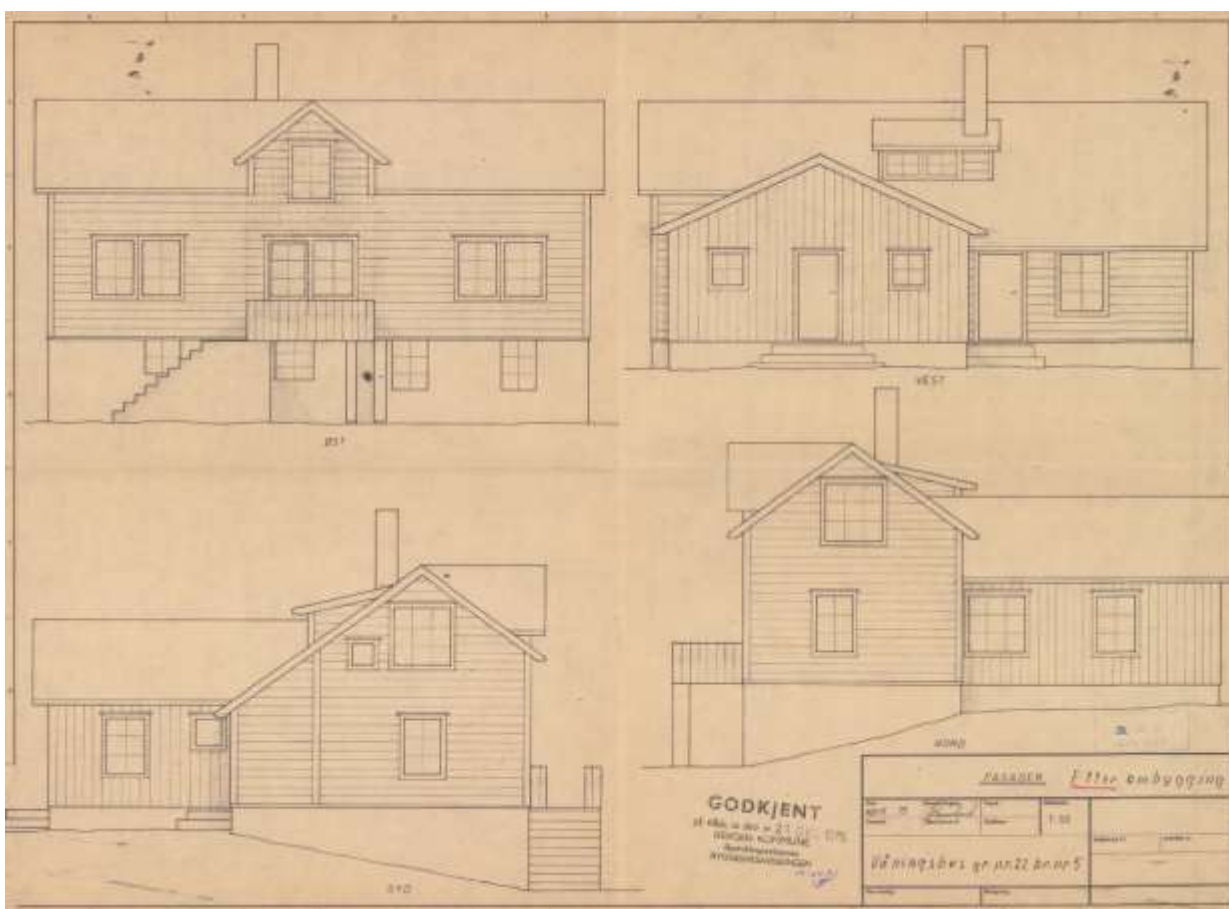

Figur 12: Utsnitt av foto vedlagt byggesøknad av 1983. Tilbygget mot vest er kommet til, men arken og vinduene fremstår slik som de gjorde i 1964.

Kilde: Byggesaksarkivet

Figur 13: Snitt-tegninger av bygget sett fra sør, 1975. Tegningen til høyre viser bygningen slik den var, mens tegningen til venstre viser omsøkte endringer. Endingene på arken ble ikke utført før etter 1983.

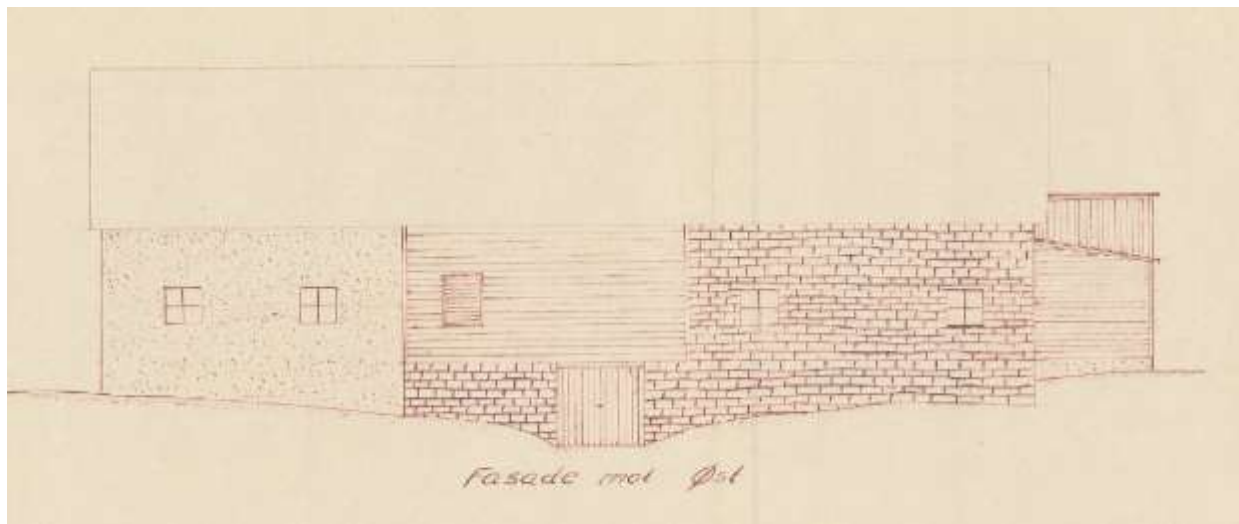
Figur 14: Profil-tegninger av bygget slik endringene var tenkt utført, 1975. Endringene stemmer godt overens med bygget slik det fremstår i dag, med unntak av trappen mot vest, som er fjernet.

Figur 15: Rominndeling etter ombygging/ominnredning. 1975

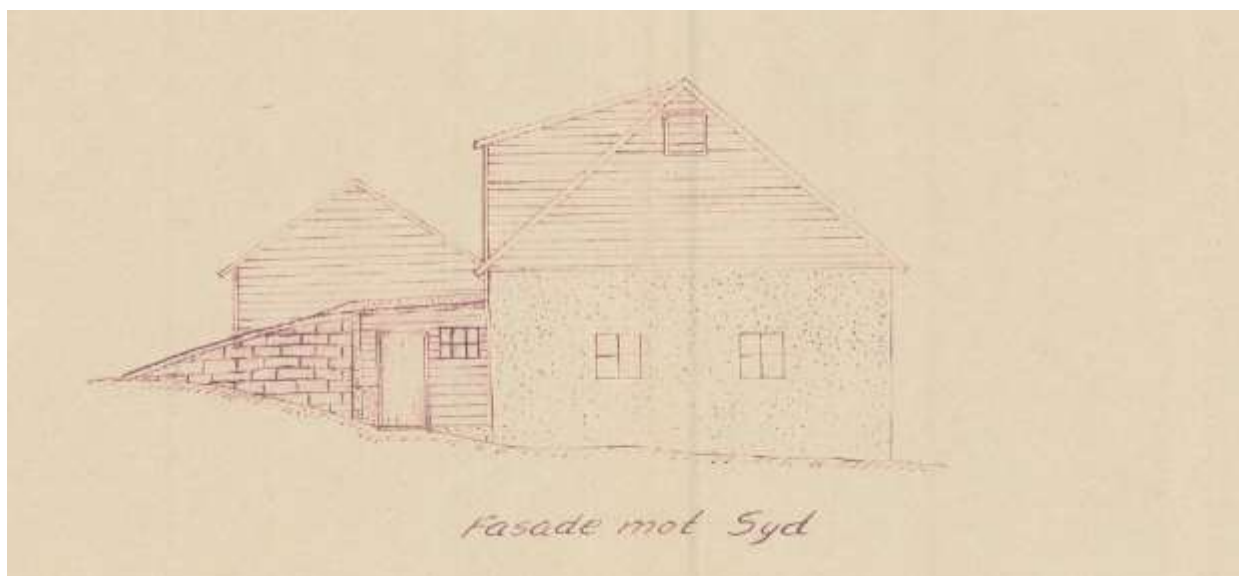
4.1.2. Driftsbygningen

Driftsbygningen/fjøset skal ha vært oppført i 1924, men bygget har ulike faser og det er ikke kjent hvilke deler av bygningen som er oppført når. Bygget har siden minst 1951 bestått av en låve på to etasjer, med låvebro mot vest, silo i NV-hjørnet og vognhus/husdyrsrom i SV-hjørnet.

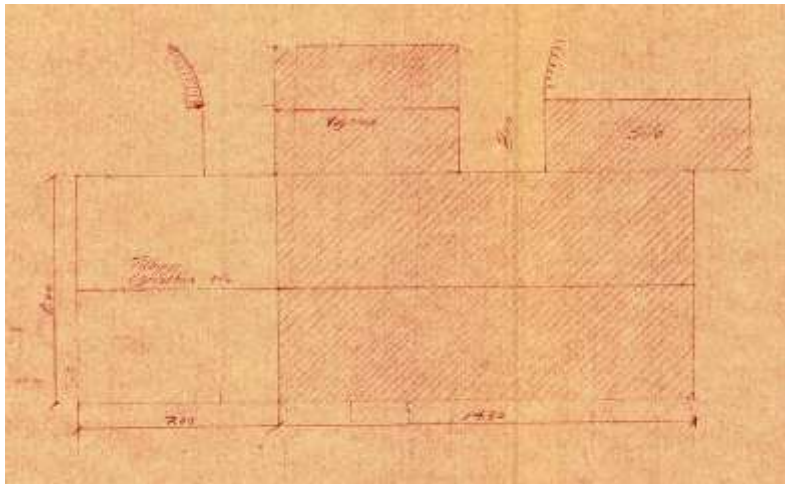
I 1956 søkte Karl Larsen Sæterdal om å bygge på et nytt grisehus, som tilbygg til driftsbygningen. Konstruksjonen skulle oppføres på sørsiden i sement-blokkstein, men til tross for at bygningsrådet gav sin tilslutning ser det aldri ut til at tilbygget ble oppført. Det er ingen spor av et slikt tilbygg på stedet i dag, og driftsbygningen ser ut til å ha beholdt samme fotavtrykk på flyfoto siden 1951.

Figur 16: Tegning av østfasaden til driftsbygningen, hentet fra byggemelding i 1956. Kilde: Byggesaksarkivet

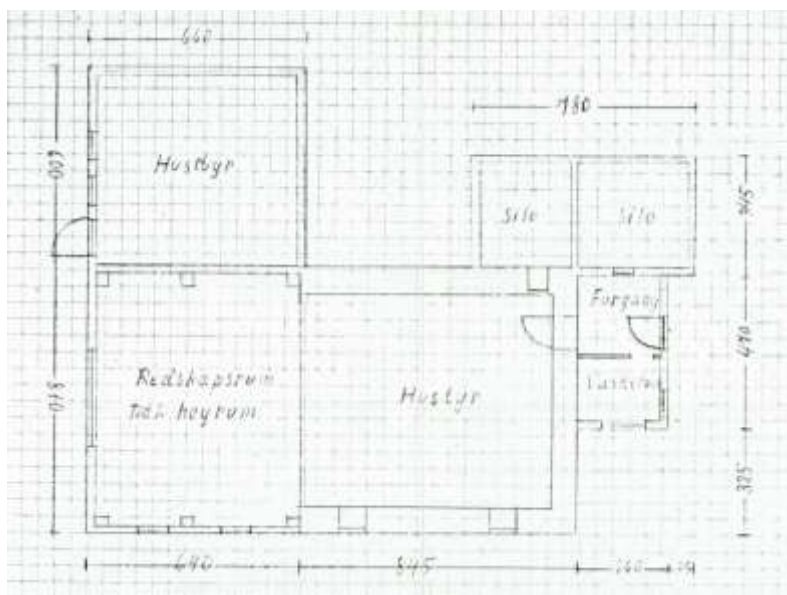

Figur 17: Tegning sørfasaden til driftsbygningen, 1956. Kilde: Byggesaksarkivet

Figur 18: Forenklet plan over driftsbygningen, 1956. Tilbygget mot sør (venstre på tegning) ble aldri realisert.

Kilde: Byggesaksarkivet

Figur 19: Plan over driftsbygningen, 1983. Her er tidligere vognhus omtalt som husdyrsrom, mens den sørligste delen av fjøset er markert som «redskapsrom, tidl. høyrum».

Kilde: Byggesaksarkivet

Det ble byggemeldt reparasjoner på driftsbygget i 1983.

Endringene medførte ny kledning på låvens fasade mot sør og øst, og monteringen av en kjøreport i gavlvegen mot sør. Dermed skulle den kunne benyttes den som redskapsrom, nå som den ikke lengre var i bruk til høytørk. Det ble også satt inn nye vinduer til redskapsrommet.

Byggesøknaden beskriver taket som tekket med takpanner på vestsiden, og skifer på østsiden. Vestsiden måtte skiftes ut, til dagens plastbelagte stålplater, men ettersom skifertaket var i god stand ligger det fortsatt der i dag.

Figur 20: Østfasaden på driftsbygningen. Foto vedlagt byggesøknaden i 1983.

Figur 21: Sydfasaden på driftsbygningen. Foto vedlagt byggesøknaden i 1983.

5. Dagens situasjon

Bjørndalsbrøtet 5 representerer et typisk vestlandsk småbruk og våningshus fra rundt forrige århundreskifte. Våningshuset er trolig inspirert av sveitserstil, men det er indikasjoner på at huset er organisert på samme vis som en tradisjonell lemstove, med to laftekasser med gang imellom. Huset bør undersøkes konstruktivt for å fastslå om det er bygget med laft eller reisverk. Våningshuset har blitt bygget om flere ganger.

En bevart driftsbygning ligger sør for våningshuset, på motsatt side av veien som går gjennom tunet. Før Bjørgeveien ble bygget på 1940-tallet, var dette den gamle ferdselsveien gjennom området (jf. kap. 2). Tunstrukturen er godt bevart, og ligger fritt med noe av innmarken bevart. Eiendommen har vært ubebodd de siste årene, og er delvis gjengrodd.

Alle bilder er tatt av Sweco under befaring 28. oktober 2020, med mindre noe annet er nevnt.

Figur 22: Satellittfoto av Sæterdalen i dag. Bilderetning nord. Kilde: Gule sider

5.1.1. Våningshuset

Bjørndalsbrotet 5 er et to-etasjes trehus med murt kjeller. Bygget er fra ca. 1903, men ble bygget på i 1975. Påbygget er på en etasje.

Den eldste grunnmuren er pusset steinmur, mens den nyere delen av grunnmuren i vest er i betong. Det har ikke vært mulig å befare kjelleren på innsiden. Taket, inkludert tilbygget, er tekket med Vossaskifer, mens inngangspartiet er overbygd med et flatt tak med folietekking.

Fasade

Nåværende inngangsdør befinner seg på vestsiden av våningshuset. Denne ble satt inn i 1975, da tilbygget kom. Tidligere inngang mot øst er bygget om til en verandadør (t.v.) og vindu (t.h.). De fleste vinduene i huset er bordet igjen med finérplater, men ut fra bilder og befaring på innsiden er alle eksisterende vinduer satt inn eller skiftet ut etter 1950, og de fleste trolig etter 1975.

Figur 23: Fasade mot øst. Tidligere lå inngangsdøren i en fremskutt ark, der verandaen nå er.

Figur 24: Fasade mot sør. Vinduet i andre etasje har blitt skiftet ut etter 1983, viser bilder og skisser.

Figur 25: Fasade mot nord.

Figur 26: Fasade mot nord. Her ser vi inngang på hjørnet mellom den gamle delen og tilbygget. I tillegg har man hatt en utgang fra vaskerommet i nordvest.

Figur 27:
Inngangsdør

Figur 28: Grunnmur på SV-hjørne. Her er den eldste delen av muren pusset, mens den yngre delen mot vest er i betong.

Interiør

Interiøret bærer preg av at huset ble ominnredet på sent 1970-/ tidlig 1980-tall, med mange lakkerte furuvegger, tidstypiske gardiner og dører. Innredningen er på den måten helhetlig, men det er lite igjen som viser detaljer fra husets eldre historie og interiør. Dersom nåværende veggpanel fjernes, er det fullt mulig at det skjuler seg eldre detaljer bak dette. Det er også verdt å merke seg at gruen til pipen er murt igjen, og at det ikke finnes synlig luke ned til kjelleren.

Figur 29:
Inngang/hall.
Både dør, vegger
og trapp bærer
tydelig preg av
hva som var
moteriktig på det
sene 70-tallet.

Figur 30:
Den mellomste stuen,
med dør til verandaen.

Ifølge byggesøknaden fra
1975 var stuen til høyre, og
et soverom til venstre
(jf. figur 15)

Figur 31: Stuen i sør.

Figur 32: Nyere støpejernsovn ved brannvegg mellom stuene.

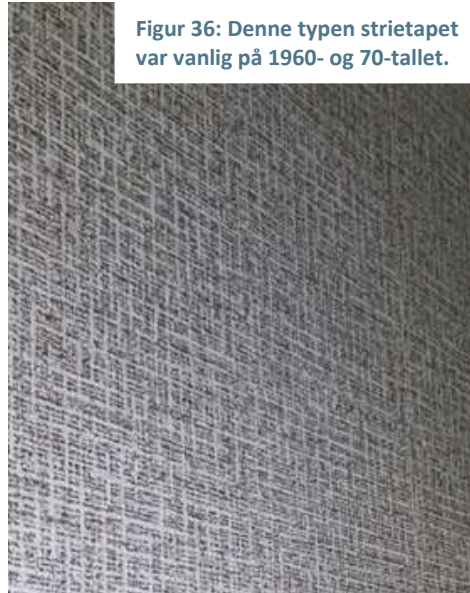
Figur 33: Gang i tilbygget. Dørene er 1970-talls, mens de fargerike karmene er typiske for 1980-tallet. Gulvet er linoleum.

Figur 34: Kjøkkenet. Innredningen er typisk 1970-tall. Husmorvindu trolig satt inn ved ominnredningen etter 1975.

Figur 35: Rom/tilbygg i sørvest.

Figur 36: Denne typen strietapet var vanlig på 1960- og 70-tallet.

Figur 37: Soverom mot nord i annen etasje.

Figur 38: Gangen mellom soverommene i annen etasje.

Figur 39: Vindu mot øst i annen etasje.

Figur 40: Soverom mot nord i annen etasje. Ifølge byggesøknaden var det planlagt et kott mot vest i dette rommet (jf. figur 15). Noe slikt kan muligens forklare hvorfor den nederste delen av veggen er lysere/ikke lakkert.

Figur 41: Tidligere «kleskott» med vindusark mot vest (fj. Figur 15).

Figur 42: Eldre skapdør på kleskottet som er bygd inn bak en gipskarm (ikke mulig å åpne).

Figur 43: Detalj, skapdør.

5.1.2. Driftsbygningen

Som beskrevet i avsnitt 3.1.2 består driftsbygningen av tre deler. Trolig er fjøsdelen og muligens vogndhuset fra 1924, mens silo kan være lagt til noe senere. Siloen var på plass før 1951, men ble endret/utvidet før 1970.

Fjøsdelen har to etasjer, samt en murt kjeller. Første etasje har vært benyttet til husdyr og høy, mens kjelleren har vært gjødselskjeller. Grunnmuren til fjøsdelen består av en steinmur, mens vogndhuset og siloen mest trolig hviler på pusset teglstein. Taket på østsiden er tekket med Vossaskifer (trolig original), mens vestsiden og vogndhuset er tekket med metallplater.

Det har ikke vært mulig å befare fjøsets kjeller og første etasje eller vogndhuset, da alle dørene var sperret eller låst. Det var også usikkerhet om forholdene var sikre.

Figur 44: Driftsbygning (fjøsdel) mot øst. Den sørlige delen er kledd med metallplater, og nordlige er i pusset mur.
Foto: Google Maps.

Figur 45: Fasade mot sør. Tidligere vogndhus til venstre. Fjøsdel til høyre.

Figur 46: Sammensatt bilde av driftsbygningens fasade mot vest. Silo til venstre, og vognskjul til høyre. Låvebroen i midten.

Figur 47: Driftsbygningens fasade mot nord.

Figur 48: Driftsbygningen har bevart flere eldre vindu, men de er i dårlig stand. Her på nordveggen.

Figur 49: Bilde tatt gjennom vindu i utbygg mot nord.

Figur 50: Dør mellom utbygg og gjødselskjeller.
Bilde tatt gjennom vindu mot nord.

Figur 51: Stengt dør i grunnmur mot øst.

Figur 52: Vognhusets inngang mot nord.

Figur 53:
Vognhuset sett fra sør.

Figur 54: Vognhuset sett gjennom hull i veggen, bilderetning nord.

Figur 55: Inngang låvebro.

Figur 56: Andre etasje på fjøset, sett mot øst.

Figur 57: Detalj, vegg mot nord.

Figur 58: Detalj, sikringsskap i fjøset i vest.

Figur 59: Sørlig del av fjøsbygning (redskapsrom, jf. figur 18).

6. Kilder

- Befaring og bildedokumentasjon utført 28. oktober 2020
- www.norgebilder.no
- Marcus.uib.no
- Askeladden.ra.no
- Digitalarkivet.no (panteregister og grunnboksblad for Gnr. 122 bnr. 5, Bjørndal, Sæterdalen)
- Vestland fylkeskommune. Fråsegn til oppstart av detaljreguleringsplan for Sæterdalen gård – gnr 122 bnr 605 m.fl. – Laksevåg, Bergen kommune. Datert 15. mai 2020.
- *Kulturminnegrnlag for Bjørgeveien gang- og sykkelvei* (2014). Byantikvaren, Bergen kommune.
- Strand, Åsbjørge et al.: (1964): *Norske gardsbruk: Hordaland fylke II: Mid- og Nordhordaland Bd. II* (1964). Utgitt av Forlaget Norske gardsbruk, Oslo. [Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/12c43100918fcf6a1f421c835bb39e85>]
- Fossen, Kjell (1984): *Laksevåg. Strandstedet. Jordbruks og fiskerlandet ved søndre led. Bd 1.* Utgitt av Bergen kommune. [Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/55093c5dc98b7287772441b35dc2f465>]
- Fossen, Kjell (1986): *Laksevåg. Strandstedet. Jordbruks og fiskerlandet ved søndre led. Bd 2.* Utgitt av Bergen kommune. [Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/67f323a59f9cd4a480bad764c082e32f>]
- Fossen, Kjell (1991): *Laksevåg. Strandstedet. Jordbruks og fiskerlandet ved søndre led. Bd 3.* Utgitt av Bergen kommune. [Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/e8df4fa7e7a49a36e7bb4555a21a21be>]
- Rygh, O. (1910): *Norske gaardnavne: Gaardnavne i Søndre Bergenhus amt.* W. C. Fabricius & sønner AS. [Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/7bb364d9418c9282022c5961eba20a18>]

Figur 60: Den gamle veien gikk gjennom gårdstunet og er bevart. Tidligere lå inngangen til bygget på siden ut mot veien.

I dag fremstår gårdstunet, inkludert våningshus, driftsbygning, innmarken og gårdsveien, som et lesbart kulturmiljø med historiefortellende verdi.